

Če bi se učitelji posameznih okrajev eno leto k tim skušnjam pozvali, naj bi se pa drugo leto sklicali v posvet, kako šolstvo s zunanjega stališča izboljševati, t. j. vsako drugo leto naj bi bil pa nekak okrajni učiteljski parlament z določenim delokrogom in z določeno postavodajalno pravico. Okrajna ali deželna šolska gosposka naj bi le imela pravico, take učiteljske predloge ali odobrovati ali pa je nazaj vrniti, da se konferenca z nova o njih posvetuje. Do zdaj je bila večkrat vsa resna volja učiteljev pri konferenci le ironija z ozirom na njih predloge, ko niso okrajne šolske gosposke dolžne, jih v pretres jemati. Mnogo je šolskih vprašanj, o katerih bi se moglo učitelje najprvo za svet vprašati, in o katerih naj bi se jim samim beseda pustila — in taka pitanja naj bi po ustavni in parlamentarni poti reševali učiteljski zbori. Sankcionirali naj bi se pa taki sklepi po šolskih gosposkah. O okrajnih učiteljskih knjižnicah se pa čujete ti dve pritožbi: Nadzorniki tožijo, da se jih učitelji premalo poslužujejo, a učitelji pravijo, da se v njih ne nahajajo primerna dela. Nekoliko sta oba ugovora opravičena. Večina sedanjih učiteljskih knjižnic, zlasti po slovenskem, je pravi konglomerat vsakovrstnega drobiža knjig in knjižic, malokje je kaj sistema.

Zato bi bilo želeti, da se te bukvarnice, kjer koli imajo dovolj dotacije, oskrbé z dobrim blagom, urejenim po nekem sistemu. Pred vsem naj bi bili v teh knjižnicah pedagoški klasiki, potem najboljše dela (klasiki) slovenske in nemške literature, na dalje dobre znanstvena dela, šolske knjige, bukve kmetijskega zadržaja i. t. d. Da bodo pa učitelji te knjige prebirali, k temu pa ne zadostuje samo opominjevanje, za katero se malokdo zmeni. Naj se upeljó prej opisane učiteljske preskušnje, pri katerih bode lahko učitelj pokazal, ali kaj bere, ali se kaj uči in izobražuje. Krivično se ve bi bilo, ako bi slabi izdelki pri tacih izpitih imeli za-nj tudi slabe posledice. Kdo bi se potem podal še k učiteljskemu stanu, kjer bi moral pri pičli plači in pri velikem trudu še v vednem strahu pred tacimi skušnjami živeti!? Toda marljivim, inteligentnim učiteljem naj se dá prilika, da se tudi s svojim umom in peresom odlikovati morejo — in da smejo za „dobro delo tudi dobrega plačila“ pričakovati. —

Seveda bi se pod takimi načeli literarno delajoči učitelji boljše spoštovali in cenili. —

X.

Anton Žakelj — Rodoljub Ledinski.

Po nekolikem prenehleju oglasi se Ledinski l. 1858 spet v Novicah, kjer je (št. 24) čitati pesem „Ribčeva ljubica“, narodna iz Idrijskih hribov, s to-le njegovo opombo: „Tu in tam sem kakšno besedo-ptujko

sprevergel na slovensko, n. pr. gartrožo na vertnico; krancelj na venec itd.; nagelj pa sem pustil, ker mi beseda klinček, Nelke, ni povšeč; klinček namreč je le „Gewürznelke“, kar že podoba te dišavšine kaže. Da sem strok in rimo tù pa tam popravil, menda ne bo pesmici škodovalo; gotovo veje iz nje duh starostnih naših národnih. Posebno zanimiva se mi zdi za to, ker je nekak selam (arab. salem, lat. salus) „Blumensprache“ v nji, česar še v nobeni drugi slovenski národní nisem zasledil.“ —

Ribeč zapusti ljubico ter se spravlja na ptuje: ljubica žalostna ob viru sadi rožice in milo ogovarja vsako posebej, češ, rastite in cvetite lepo, povila vas bom v venec, in ti, govori viru, ki bistro tečeš v ptujo stran, poneseš ga mojemu ribču; lovil bode ribice, pa bo v mrežo vjel moj venec:

„Povedal v vencu limbar bo,
De serce čisto in zvesto
Ogiblje greha se skerbno.

V njem roža naj mu govori,
De moje serce vse, vse dni
Za njim, za njim le hrepení.

V njem majeron naj priča mi,
De moje serce vse, vse dni
V molitvi za-nj, le za-nj skerbi.

Dušeč naj nagelj mu duhti,
De moje serce vse, vse dni
Le njega viditi želi.

V njem britki pèlin govori,
De moje serce vse, vse dni
Le od bridkosti še živi.

In mak rudeč naj mu pové,
De mi zaspalo bo sercé,
Če se ne verne kmalo zé.“

Tako govori ljubica in vir s solzicami kali, ribeč pa tiho posluša vse to, vesel pristopi ter reče: „Ne bom slovesa ne jemal, se v daljne kraje ne podal:“

„Če bistríši so tam vodé,
Če lepši ribe tam lové;
Deklet pa takih ne dobé!“

Enako ljuba in lepa je pesem „Angel in déte“ v št. 25. — Polnoč je, vse spi, le krsj bolnega, po misli zdravnikov umirajočega sinu čuje in zdihuje žalostna mati; kar se nasmeja détešče in spregovori: Mati, ne jokajte; glejte poleg zglavja sloni angelček, ki milo vabi me seboj v nebesa s te hudobne zemlje, kajti:

„Na nji vesélje vmíra, še prédin se rodi;
Še blage sreče vžitek ljudem sercé tesní;
In sama radost vtaplja na zemljí se v neslast,
In zdihljeji šumijo skoz slednjo mrač in strast.

Temnil bi tvoje čelo bojazni nepokój;
Oblival cvetlo lice bi groze hladni znoj;
Solzé bi ti mračile oči tak jasni cvet,
In greha ost zasajal bi v tvoje serce svet.

Oj ne! Mar z manoj zbégni tjà góri v sveti raj;
Tam sreča, tù neznana, nam síje vekomaj;
Nebeškemu Očetu boš tamkej hvalo pél,
Se z angelci 'zigraval — sam angelček vesél!“

Tako pravi bolno dete materi, kar angel govori; pa — mati zatarna še hujše, in naj jej sinka pustí Bog, moli in prosi, da dete vnovič zastoka ter jokajoč jej pravi: Huda mati, ne móli več, da angel — od mene že begajoč — brez mene ne zbegne v sveti raj. In ko mati na to le še bridkejšo zajoče, kaj sirota jaz počela bom brez tebe:

„K nji se nakloni milo, in pravi otročič:
 „Le majhno poterpite, ne jókajte se nič;
 Dobil bom góri krila, se vernil bom vesel,
 In vas iz revne zemlje v nebésa zlate vzel.

Ah glejte, spet me vabi; pustite naj grem z njim;
 Kaj hočem neki tukaj; zadosti že terpim!“
 In déte se nasméhne ji enkrat še ljubkó,
 Še zdihne — in uide za angelam v nebó.

V tém mine noč, in zarja v zagorju sije spét,
 In radostno se zdrami v življenje čili svét,
 Pa mati nič ne vidi, nič svet je ne skerbi,
 Za sinam odletélim v nebésa se želi.“

Na to nekako utihne slavluj naš — Rodoljub Ledinski. — Po službah nevgodnih in družbah neprijaznih je v slutnji, da ga tovarši ne umejo, predstojniki pa prezirajo in celó preganjajo, zahajati jel „v hiše, s smreko znamenane!“ — Zdelo se je, da hitro peša „duhom i telom.“ — Bilo je l. 1765/6, ko so prijatelji ljubo mu prigovarjali, naj — tedaj duhovni pomočnik v Sostrem — za Slovence vredí Wisemanovo slovečo Fabiolo; delo je sicer obetal in obetal, a doveršil ga ni. — Zadnja javna njegova je „Pesem o blagoslovljenji vélikiga altarja sv. Lavrencija na Raki,“ l. 1867, nalašč za to slovesnost zložena, ktera se natisnjena v tedanji Zg. Danici (l. 25. str. 199) v prvem sestavku glasi na primer:

Oj, dajmo z veseliga serca zapeti
 Zdaj pesem hvaležno Bogú za tak dar!
 Račani, poglejmo, veselja zavzeti,
 Na novi, zdaj blagoslovljeni altar;
 Postavljen je v slavo mučencu Lavréncu,
 Ki vsih dijakonov je krona in cvet;
 Zato zdaj raduje v svetnikov se vencu,
 Ker zmagal z ljubeznijo greh je in svet itd. —

„Med poslednje njegove duševne proizvode štejem čestitanko, ki jo je zložil l. 1867 na čast g. dekanu Poljaku za njegov god, piše mi prijatelj, kateri je Ledinskega dobro poznal; živo se spominjam, s kako zanimivostjo smo jo prebiralí zbrani v Leskovcu. Še sedaj mi je žal, da je nisem prepisal. Kaže pa čestitanka ta, če tudi je Žakelj bil onemogel telesno, da duh njegov bil je še zmirom krepak . . . koval je tudi neko povest, a ni je izdelal; kam je prešla, Bog zna.“ —

Bilo je l. 1868, kar dobi nenadoma od škofijstva pisanje, ki se ga zelo zelo prestraši, misleč, da mu veléva za pokoro v kakov samostan;

ali ko ga odpre in vidi, da mu je došel le dekret za na Rako, veselja ves zavzet hodi od znanca do znanca, in vabi za na odhodu; mej tem pa se ga poloti pljučnica, in — v treh dneh bilo je po njem! — „Serce me boli, ko se spominjam tega izvanredno obdarjenega, učenega in brihtnega moža, piše mi vže omenjeni prijatelj, kaj je nemila mu osoda storila iz njega, osobito, ko so ga jeli proganjati od nemila do nedraga! Kolikor meni znano, bil je pokojni v duhovnem pastirstvu jako natančen i deloven perva leta. V spovednici bolj na oestro stran; izversten govornik na leci, zlasti v sukanji besed, ker mu je vsaka prišla prav. Pevska žila njegova je tebi še bolj znana kot meni; a — ne samo skladal je pesmice, tudi popeval kaj rad in dobro . . . Kar je pa ranjki prebral in znal, temu se je kar čuditi. Bogoslovske véde „eo ipso“; — kakor tukajšnji škofijski zapisniki kažejo, napredoval je Anton Žakelj do mala v vseh naukih bogoslovnih izverstno, deloval jako marljivo in vedel se ven in ven hvale vredno; — „jezikov preobilo; slovanska narečja pač vsa; govoril i popeval v slovenščini, hrovaščini, češčini, poljščini; italijanski znal govoriti popolno, francosko bilo mu domač jezik; v naravoznanstvu, osobito v geognosiji in v geologiji izveden; sploh ni bilo skoro stroka, o katerem bi ti ne bil znal — ne le poveršno, marveč dokaj temeljito govoriti — tudi še v poslednjih letih. I narodnjak je bil, da po vsej pravici mu gre imé „Rodoljub“. V družbi bil je vesel, šaljiv, tudi zbadljiv, če trebalo; govoril z gladko besedo kot „dohtar“, a tudi take pravil, da smo skoraj kar popokali od smeha. Kjer je bil on, ondi ni bilo treba veliko govoriti, le poslušali smo. V poznejših letih je bil pač bolj tih, a kadar je izpregovoril, jedernato je bilo. Škoda pač škoda, takov veleduh! — Bil je krotak in pohleven, in — kadar ne vinjen, tudi povse dober duhoven pomočnik v pastirstvu; samo doma ni mogel bivati, niti gledati ne novcev v žepu, ne vinca v kupici! Ljudstvo ga je rado imelo in soseбно rado poslušalo njegove izvirne in zanimive ogovore na leci, ter — kakor sploh po kmetih, se ni kaj preveč pohujševalo nad njim, kajti trudil se je dostojanstvo vsegdar vsaj nekoliko ohraniti.“ — „Bil je dobra duša, piše mi drug prijatelj; hrupnih tovaršij ni špogal; najraje se je vsedel s kakim možičkom v hram v gorici ter sta ga čivkala celi popoldan“. — „Slaboča njegova, a le po neljubih prigodilih in po preganjanji vzročena je bila, da je naposled v omotni pijači začel utapljati kavrana, ki mu je kljuval serce. A zagernimo plašč kerščanske ljubezni nad njegovimi slabostmi, sklepa popolnoma v smislu mojem prvi, i plakajmo na vže zeleni gomili njegovi nad nemilobo, ktera tare slovanski, soseбно pa slovenski rod, kateri šteje tolikanj izverstnih a tako malo srečnih narodnjakov!“ —

Popisal sem tedaj nekoliko dejanje in nehanje pesnika, o katerem sem koj s početka omenil, da je „Prešern duhoven“. Po tem popisu se spopolnuje celo „Jezičnik XV.“, kajti po „Narodnih pesmih“ v V.

roju Krajske Čbelice l. 1848 spada naš Rodoljub Ledinski še tudi med Čbeličarje (Gl. Pravi Slovenec l. 1849 št. 6. — Slovensko narodno pesmenstvo itd.). — O pesmih, ktere so vže tu in tam natisnjene, torej bolj znane, na pr. . . „Razne pota; Zaničevavcam pevcov; Pepelnična; V setvi; Človečji sled; Enako naključje“ itd., se mi ni zdelo kaj več govoriti, dasi imajo v sebi silo veliko sprelepih misli in preblagih, vsem brez razločka, vzlasti šolski mladini prijetnih nazorov in besednih lepotij; o družih manj znanih sem nekaj več povedal ali vsaj zaznamnjal, kje se nahajajo. — Da je tolikanj sposobni pesnik popéval še mnogo več, ni dvomiti; toda spiski, kar jih je bilo po smerti v njegovi zapuščini, so se raznesli, in naj več si jih je bil prikupil umen slovenski duhovnik, kteri mi jih pa na iskreno — nekterikrat ponovljeno — prošajo niti pokazati ni hotel, dasi je lahko razumel, da i jaz ravnal bi ž njimi le razumno! —

Pa, poreče kdo, čemu si pa o tako verlem pesniku in toliko let po njegovi smerti omenjal še njegovih slabosti?! Kteri nas revnih Adamovcev je pač brez njih?! — Res je, to ni hvale vredno, ni modro; in nedavno mi je rekel bister pa blag Slovenec: „Prešerna sedaj jaz veliko manj spoštujem, kar sem bral o njem v letošnjem Zvonu.“ To je čin takih nepotrebnih pisarij! — Nasproti pa spet ni prav, da se zaradi nekterih slabosti prezirajo in „molkom zamolkujejo“ tudi kreposti. Čast, komur čast. — Tudi je z veleduhovi v življenji duhovito občevati, in vzlasti predstojnikom pomniti, da sila ni mila. — Prilika mi je pa po besedah o kavranu, ki mu je kljuval serce in kterege je utapljajal v omotni pijači, opomniti, da jo je vprav Prešern povedal vsem učenjakom in umetnjakom, kje da si zastonj iščejo mirú. Kdo zna, pomenljivo poprašuje v pesmi „Pevcu“, razjasniti človeku temno noč, ki mu tare duha! Kdo vé odgnati kregulja, ki kljuje serce od zora do mraka, od mraka do dne! Kdo uči izbrisati iz spominja nekdanje dni, brezup prihodnjih odvzeti spred oči, ubežati praznoti, ki morí sedanje! — Mar poezija? — Kaj še! — Kako biti hočeš poet in ti pretežko je v persih nositi ali pekel, ali nebo! Stanú se svojega spomni, vzdihovaje kliče pevcu, tèrpi brez mirú! — Hočeš dobiti si mir, išči ga ondi, kjer je najti, ne v zlatu in srebru, ne v golih vedah in umetnijah, ne v ljudski hvali in posvétu ni slavi, temuč v živi veri, v nadzemskih t. j. nebeških pomočkih, ktere pa v lasti ima edino prava cerkev Kristusova. Blagor, preblagor človeku, kteri se iz takega temnega in nemirnega stanu do časa otme v pravo zavetje, premaga pekel v persih, in si že tukaj pribori tisti mir, kteremu nasledva prava — večna sreča, in njemu veljá, kar poje spet Prešern:

Da srečen je le tá, kdor z Bogomilo
Up sreče unstran groba v persih hrani.